

**ДЕРЖАВНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«УЖГОРОДСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ»
ФАКУЛЬТЕТ ЗДОРОВ'Я ТА ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ
Кафедра наук про здоров'я**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Декан факультету здоров'я
та фізичного виховання

Едуард СИВОХОП

«30» *жовтня* 2025 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЗІОЛОГІЯ ВИЩОЇ НЕРВОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Рівень вищої освіти	перший (бакалаврський)
Галузь знань	С Соціальні науки, журналістика та інформація
Спеціальність	С4 Психологія
Освітня програма	Клінічна психологія
Статус дисципліни	обов'язкова
Мова навчання	українська

Ужгород 2025

Робоча програма навчальної дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності» для здобувачів вищої освіти галузі знань С Соціальні науки, журналістика та інформація спеціальності С4 Психологія освітньої програми «Клінічна психологія».

Розробники: доцент кафедри наук про здоров'я, к.психол.н. Палько Т.В.

Робочу програму розглянуто та затверджено на засіданні кафедри наук про здоров'я протокол № 17 від «30» червня 2025 р.

В.о. завідувача кафедри Мар'яна ДУБ

Схвалено науково-методичною комісією факультету здоров'я та фізичного виховання протокол № 12 від «30» червня 2025 р.

Голова науково-методичної комісії Фелікс ФІЛАК

© Кафедра наук про здоров'я, 2025 р.

© ДВНЗ «Ужгородський національний університет», 2025 р.

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Розподіл годин за навчальним планом	
	Денна форма навчання	Заочна форма навчання
Кількість кредитів ЄКТС – 5	Рік підготовки:	
Загальна кількість годин – 150	1-й	2-й
Кількість модулів – 2	Семестр:	
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 4,6 самостійної роботи студента – 4,8	2-й	4-й
	Лекції:	
	44 год.	12 год.
	Практичні (семінарські):	
	30 год.	10 год.
Вид підсумкового контролю: екзамен	Лабораторні:	
Форма підсумкового контролю: усно	Самостійна робота:	
	76 год.	128 год.

2. Мета навчальної дисципліни

Метою вивчення навчальної дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності» є підготовка фахівців спеціальності С4 «Психологія» за освітнім ступенем бакалавра відповідно до державних стандартів та освітньо-професійної програми підготовки «Клінічна психологія».

Зміст дисципліни фізіологія вищої нервової діяльності дозволяє оцінити складність співвідношення психічного і фізіологічного, його різноманітності, служить підставою для подальшої розробки цієї проблеми, що представляє великий інтерес для майбутніх фахівців-психологів.

Мета курсу – згідно з сучасними уявленнями і досягненнями науки розширити знання про функції ВНД людини, значення її діяльності для цілісного організму та формування фізіологічних основ вищих психічних функцій; підготувати студентів-психологів до практичної роботи з людьми, навчити користуватися знаннями для пояснення фізіологічних механізмів регулювання функцій організму.

Відповідно до застосування психологічних знань у практичних ситуаціях освітньо-професійної програми, вивчення дисципліни сприяє формуванню у здобувачів вищої освіти таких компетентностей:

Інтегральна компетентність. Здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми у сфері психології, що передбачають застосування основних психологічних теорій і методів та характеризуються комплексністю і невизначеністю умов.

Загальні:

ЗК1. Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.

ЗК2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК3. Навички використання інформаційних і комунікаційних технологій.

ЗК4. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями.

Фахові:

СК 1. Здатність оперувати категоріально-понятійним апаратом психології

СК 2 Здатність до ретроспективного аналізу вітчизняного та зарубіжного досвіду розуміння природи виникнення, функціонування та розвитку психічних явищ.

СК 3. Здатність до розуміння природи поведінки, діяльності та вчинків (зокрема, в контексті організації заходів раннього втручання).

СК4. Здатність самостійно збирати та критично опрацьовувати, аналізувати та узагальнювати психологічну інформацію з різних джерел

СК11 Здатність до особистісного та професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

СК 13 Розуміння психологічної сутності станів здоров'я та хвороби, знання критеріїв та методів дифдіагностики для визначення психічної норми та патології.

СК 15 Розуміння закономірностей функціонування основних фізіологічних систем і психічних функцій людини у нормі та патології, чинників, що впливають на зміну психічних якостей людини під впливом хвороби.

СК 16 Розуміння зв'язку клінічної психології з суміжними сферами знання (психопатологією, патопсихологією, психофізіологією, нейрофізіологією, нейропсихологією, психосоматикою, наркологією, дефектологією, психотерапією та ін.) та використання інтегративного підходу в своїй діяльності.

3. ПЕРЕДУМОВИ ДЛЯ ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Передумовами вивчення навчальної дисципліни є опанування таких навчальних дисциплін (НД) освітньої програми (ОП): ОК8 «Анатомія центральної нервової системи», ОК13 «Загальна психологія».

4. ОЧІКУВАНІ РЕЗУЛЬТАТИ НАВЧАННЯ

Відповідно до освітньої програми «Клінічна психологія», вивчення навчальної дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності» повинно забезпечити досягнення здобувачами вищої освіти таких програмних результатів навчання (ПРН):

Програмні результати навчання	Шифр ПРН
Аналізувати та пояснювати психічні явища, ідентифікувати психологічні проблеми та пропонувати шляхи їх розв'язання	ПРН1
Розуміти закономірності та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань	ПРН2
Здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань	ПРН3
Обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел	ПРН4
Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника	ПРН10
Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку	ПРН15

Очікувані результати навчання, які повинні бути досягнуті здобувачами освіти після опанування навчальної дисципліни.

Очікувані результати навчання з дисципліни	Шифр ПРН
У процесі аналізу та пояснення психічних явищ, процесів, станів та властивостей вільно володіти категорійно-поняттєвим апаратом з навчальної дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності». Мати концептуальні та методологічні знання з психології, біології і на межі предметних галузей, а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні світових досягнень з відповідного напрямку, отримання нових знань та/або здійснення інновацій.	ПРН1
Вміти характеризувати закономірності та особливості розвитку й функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань.	ПРН2
Вміти знаходити інформацію з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, добирати та структурувати матеріал для розкриття певного питання, теми чи проблеми в усній або письмовій формі з метою вирішення професійних завдань. Здійснювати аналітичний пошук відповідної до сформульованої проблеми наукової інформації та оцінювати її за критеріями адекватності.	ПРН3
Вміти планувати і виконувати експериментальні та/або теоретичні дослідження з психології та дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасного інструментарію, критично аналізувати результати власних досліджень і результати інших дослідників у контексті всього комплексу сучасних знань щодо досліджуваної проблеми.	ПРН4
Вміти формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання, які дають можливість переосмислити наявне та створити нове цілісне знання та/або професійну практику, враховуючи культуральні особливості співрозмовника.	ПРН10
Розуміти необхідність постійного професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку задля професійної самореалізації	ПРН15

5. ЗАСОБИ ДІАГНОСТИКИ ТА КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ НАВЧАННЯ

Засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання з навчальної дисципліни є:

- екзамен;
- термінологічні диктанти;
- тести;
- презентації результатів СРС.

Форми контролю та критерії оцінювання результатів навчання

Форми поточного контролю: індивідуальне усне опитування, індивідуальне письмове опитування, тестовий контроль (I-II рівня) (письмовий та онлайн), вирішення типових практичних завдань.

Форма модульного контролю: письмова модульна контрольна робота (теоретичні питання, тестові та практичні завдання).

Форма підсумкового семестрового контролю: усний (стаціонарно чи онлайн) екзамен.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти (модуль 1,2)

Поточне оцінювання та самостійна робота														СРС	Модульна контрольна робота	Сума
Модуль 1																
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13		20	50	100
30*																

T1, T2 ... – теми, СРС – самостійна робота студента

Поточне оцінювання та самостійна робота														СРС	Модульна контрольна робота	Сума
Модуль 2																
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13		20	50	100
30*																

T1, T2 ... – теми, СРС – самостійна робота студента

* - відповідно до таблиці «Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни»

Оцінювання окремих видів навчальної роботи з дисципліни

Вид діяльності здобувача вищої освіти	Модуль 1		Модуль 2	
	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)	Кількість	Максимальна кількість балів (сумарна)
Практичні заняття	5	30	8	30
1.1. Письмове чи онлайн тестування при тематичному оцінюванні	1 (10 тестів)	10	1 (10 тестів)	10
1.2. Глосарій: термінологічний диктант	1	5	1	5
1.3. Усна відповідь	4	10*	4	10*
1.4. Розв'язок ПОЗ**	1	5	1	5
2. Самостійна робота (виконання: навчально-дослідних завдань)/зарахування кредитів студентам, які пройшли онлайн навчання і отримали сертифікати, якщо їхня тематика пересікаються із змістом дисципліни.		20*		20*
2.1. Тези доповіді, добірки статей, анотований список джерел	1	7	1	7
2.2. Презентація результатів виконаних завдань ***	1	5	1	5
2.3. Укладання схем/ порівняльних таблиць/ картотеки методик з обґрунтуванням застосованих параметрів	1	8	1	8
3. Модульна контрольна робота	2	50	2	50
Разом		100		100

* розраховується як середній бал за всі лабораторні

** професійно-орієнтована задача

*** виконується за вибором студента

Примітка. Навчання на сайті <https://prometheus.org.ua/> ПРОГРАМИ ЄС ЕРАЗМУС+ з поданням сертифікату про результат навчання.

При оцінюванні СРС визнаються та зараховуються результати неформального та/або інформального навчання, які за тематикою та змістом відповідають як ОК в цілому, так і його складовим (розділ, тема, індивідуальне завдання тощо), передбачені РП даного освітнього компонента (Положення про порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти, уведеного в дію наказом ректора ДВНЗ «УжНУ» № 99/01-04 від 19.12.2023 р.(п.2.8, п.2.9)).

Критерії оцінювання модульної контрольної роботи

Упродовж семестру з дисципліни проводяться 2 модульні контрольні роботи (МКР). Перевірка та оцінювання знань, умінь і практичних навичок студентів у межах окремого змістового модулю здійснюються за 100-бальною шкалою. МКР складається з вирішення тестових завдань, володіння термінами, теоретичних питань та задачі або проблемного питання практичного змісту. Розподіл балів за результат виконання МКР визначається таким чином: максимально 50 балів – МКР (таблиця 2). До модульної контрольної роботи допускаються всі студенти. На виконання письмового компонента МКР відводиться до двох академічних годин. В МКР є 6 тестових завдань, глосарій (4 терміна), 2 теоретичні питання, 1 задача або проблемне питання практичного змісту. Правильна відповідь за кожний окремий тест оцінюється в 2 бали, за терміни – по 2 бали, теоретичне питання – у 10 балів, за задачу або проблемне питання практичного змісту – 10 балів.

За допомогою письмової модульної контрольної роботи оцінюється ступінь засвоєння пройденого матеріалу за максимальною рейтинговою оцінкою – 50 балів (див. табл. 2). Студент, який не з'явився на МКР з поважної причини, може пройти його у визначений кафедрою термін.

Шкала контролю модульної контрольної роботи

Показники	Бали
Письмова модульна контрольна робота:	0 – 50:
тестові завдання (6 тестових завдань, за кожну правильну відповідь нараховується 2 бали)	0 - 12
термінологічний диктант (4 терміни, за кожну правильну відповідь нараховується 2 бали)	0 - 8
2 теоретичні питання (за кожну правильну відповідь нараховується 10 балів)	0 - 20
задача або проблемне питання практичного змісту	0 - 10

Підсумковий модульний контроль з дисципліни проводиться у вигляді **екзамену** в кінці семестру і дає можливість визначити кінцевий ступінь рівня і якості засвоєння студентами теоретичних знань та практичних вмінь і навичок з даної дисципліни. Максимальна оцінка з підсумкового (семестрового) контролю становить 100 балів.

До підсумкового (семестрового) контролю з навчальної дисципліни не допускаються студенти, які не виконали умови договору про навчання та усі види обов'язкових робіт (самостійних завдань, рефератів тощо), передбачених робочою програмою, а також підсумкова модульна оцінка яких становить менше 35 балів. Відповідальний працівник деканату у відомості проти прізвища такого студента робить позначку «недопущений». Якщо підсумкова модульна оцінка становить не менше 60 балів, то за згодою студента вона може бути зарахована як підсумкова (семестрова) оцінка з навчальної дисципліни. Вона може бути виставлена у відомість обліку успішності та залікову книжку (індивідуальний навчальний план) до початку екзаменаційної сесії, відразу після оголошення результатів останнього модульного контролю. При цьому присутність студента є обов'язковою. За наявності бажання підвищити рейтинг студент складає залік. Для підвищення позитивної оцінки надається одна спроба. Незалежно від того, чи студент складає залік/іспит у зв'язку з тим, що в нього підсумкова модульна оцінка незадовільна (35-59 балів), чи з метою підвищення позитивної оцінки, викладач виставляє студенту оцінку, керуючись виключно рівнем його знань, виявлених на залікові, тобто, виходячи із 100 балів, але при цьому виставлена підсумкова (семестрова) оцінка не може бути нижчою за підсумкову модульну оцінку. При виставленні оцінки враховуються результати навчальної роботи студента протягом семестру.

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання у оцінки за національною шкалою та шкалою ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D	задовільно	
60-63	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

6.1. Зміст навчальної дисципліни

Модуль 1

Особливості фізіології вищої нервової діяльності

1. Завдання фізіології ВНД. Поняття про регуляторні системи організму
2. Загальний план будови НС людини, функції її відділів
3. Будова кори головного мозку. Методи вивчення функцій головного мозку
4. Якісні особливості ВНД людини у різні вікові періоди
5. Психічні процеси. Ретикулярна формація мозку і рівні сприйняття інформації
6. Безумовні рефлекси. Класифікація безумовних рефлексів
7. Інстинкти. Механізми організації інстинктивної поведінки
8. Умовні рефлекси. Методики формування умовних рефлексів. Механізм утворення умовного рефлексу
9. Класифікація умовних рефлексів. Відмінності умовних рефлексів від безумовних
10. Гальмування умовних рефлексів. Поширення (іrrадіація) і концентрація нервових процесів

Модуль 2

Фізіологічні основи вищої нервової діяльності людини, поведінки

11. Пам'ять (Загальна характеристика пам'яті. Фізіологічні механізми пам'яті. Види і форми пам'яті. Механізми порушення пам'яті)
12. Увага. Властивості уваги
13. Поняття про динамічний стереотип. Навички і звички
14. Мова для людини як адекватний компонент сприйняття сигналів з першої сигнальної системи. Зв'язок мови з усіма внутрішніми і зовнішніми подразниками.
15. Міжпівкульова асиметрія мозку
16. Фізіологічні механізми сну (Стадії сну. Сон і сновидіння. Нейрофізіологічні механізми сну. Порушення сну. Інші види сну. Значення сну)
17. Види емоцій, їх значення. Теорії емоцій
18. Прояви емоцій, механізм виникнення емоцій. Структурна організація і регуляція емоцій. Робота клінічного психолога з емоціями та почуттями
19. Особливості вищої нервової діяльності людини. Властивості нервової системи (Г. Айзенк). Основні типи вищої нервової діяльності (І. Павлов)
20. Відповідність типів темпераменту та типів ВНД. Патологія вищої нервової діяльності (невроз, неврастенія, психастенія, психоз...)
21. Природа свідомості. Самосвідомість. Фізіологічні підходи до розуміння свідомості. Порушення свідомості
22. Еволюція пристосувальних поведінкових реакцій. Сучасні уявлення про механізми формування поведінкового акту.

6.2. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин: 150					
	Форма навчання: денна					
	у тому числі					
	Усього	лекції	лабораторні	практичні (семінарські)	індивідуальна робота	самостійна робота
II-й семестр						
Модуль 1						
Особливості фізіології вищої нервової діяльності						
Тема 1. Завдання фізіології ВНД. Поняття про регуляторні системи організму	5	2		-		3
Тема 2. Загальний план будови НС людини, функції її відділів	6	2		-		4
Тема 3. Будова кори головного мозку. Методи вивчення функцій головного мозку	8	2		2		4
Тема 4. Якісні особливості ВНД людини у різні вікові періоди.	6	2		-		4
Тема 5. Психічні процеси. Ретикулярна формація мозку і рівні сприйняття інформації	7	2		2		3
Тема 6. Безумовні рефлексі. Класифікація безумовних рефлексів	7	2		2		3
Тема 7. Інстинкти. Механізми організації інстинктивної поведінки	7	2		2		3
Тема 8. Умовні рефлексі. Методики формування умовних рефлексів. Механізм утворення умовного рефлексу	5	2		-		3
Тема 9. Класифікація умовних рефлексів. Відмінності умовних рефлексів від безумовних	6	2		-		4
Тема 10. Гальмування умовних рефлексів. Поширення (ірадіація) і концентрація нервових процесів	8	2		2		4
Модульна контрольна робота	2			2		
Разом за модуль	67	20		12		35
Модуль 2						
Особливості фізіології вищої нервової діяльності						
Тема 11. Пам'ять (Загальна характеристика пам'яті. Фізіологічні механізми пам'яті. Види і форми пам'яті. Механізми порушення пам'яті)	8	2		2		4
Тема 12. Увага. Властивості уваги	7	2		2		3
Тема 13. Поняття про динамічний стереотип. Навички і звички	7	2		2		3
Тема 14. Мова для людини як адекватний компонент сприйняття сигналів з першої сигнальної системи. Зв'язок мови з усіма внутрішніми і зовнішніми подразниками.	5	2		-		3
Тема 15. Міжпівкульова асиметрія мозку	8	2		2		4

Тема 16. Фізіологічні механізми сну (Стадії сну. Сон і сновидіння. Нейрофізіологічні механізми сну. Порушення сну. Інші види сну. Значення сну)	6	2		-		4
Тема 17. Види емоцій, їх значення. Теорії емоцій	6	2		-		4
Тема 18. Прояви емоцій, механізм виникнення емоцій. Структурна організація і регуляція емоцій. Робота клінічного психолога з емоціями та почуттями	7	2		2		3
Тема 19. Особливості вищої нервової діяльності людини. Властивості нервової системи (Г. Айзенк). Основні типи вищої нервової діяльності (І. Павлов)	5	2		-		3
Тема 20. Відповідність типів темпераменту та типів ВНД. Патологія вищої нервової діяльності (невроз, неврастенія, психастенія, психоз...)	8	2		2		4
Тема 21. Природа свідомості. Самосвідомість. Фізіологічні підходи до розуміння свідомості. Порушення свідомості	7	2		2		3
Тема 22. Еволюція пристосувальних поведінкових реакцій. Сучасні уявлення про механізми формування поведінкового акту	7	2		2		3
Модульна контрольна робота	2			2		
Разом за модуль	83	24		18		41
Разом за семестр	150	44		30		76

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин: 150					
	Форма навчання: заочна					
	у тому числі					
Усього	лекції	практичні (семінарські)	лабораторні	індивідуальна робота	самостійна робота	
II-й семестр						
Модуль 1						
Особливості фізіології вищої нервової діяльності						
Тема 1. Завдання фізіології ВНД. Поняття про регуляторні системи організму	5,5	0,5	-			5
Тема 2. Загальний план будови НС людини, функції її відділів	7	0,5	0,5			6
Тема 3. Будова кори головного мозку. Методи вивчення функцій головного мозку	7,5	1	0,5			6
Тема 4. Якісні особливості ВНД людини у різні вікові періоди.	7	1	-			6
Тема 5. Психічні процеси. Ретикулярна формація мозку і рівні сприйняття інформації.	7	0,5	0,5			6
Тема 6. Безумовні рефлексії. Класифікація безумовних рефлексів	7	0,5	0,5			6
Тема 7. Інстинкти. Механізми організації інстинктивної поведінки	6	0,5	0,5			5

Тема 8. Умовні рефлекси. Методики формування умовних рефлексів. Механізм утворення умовного рефлексу	7	0,5	0,5			6
Тема 9. Класифікація умовних рефлексів. Відмінності умовних рефлексів від безумовних	6	0,5	0,5			5
Тема 10. Гальмування умовних рефлексів. Поширення (іrrрадіація) і концентрація нервових процесів	6	0,5	0,5			5
Разом за модуль	66	6	4			56
Модуль 2						
Фізіологічні основи вищої нервової діяльності людини, поведінки						
Тема 11. Пам'ять (Загальна характеристика пам'яті. Фізіологічні механізми пам'яті. Види і форми пам'яті. Механізми порушення пам'яті)	7	0,5	0,5			6
Тема 12. Увага. Властивості уваги	7	0,5	0,5			6
Тема 13. Поняття про динамічний стереотип. Навички і звички	7	0,5	0,5			6
Тема 14. Мова для людини як адекватний компонент сприйняття сигналів з першої сигнальної системи. Зв'язок мови з усіма внутрішніми і зовнішніми подразниками.	7	0,5	0,5			6
Тема 15. Міжпівкульова асиметрія мозку	7	0,5	0,5			6
Тема 16. Фізіологічні механізми сну (Стадії сну. Сон і сновидіння. Нейрофізіологічні механізми сну. Порушення сну. Інші види сну. Значення сну)	7	0,5	0,5			6
Тема 17. Види емоцій, їх значення. Теорії емоцій	7	0,5	0,5			6
Тема 18. Прояви емоцій, механізм виникнення емоцій. Структурна організація і регуляція емоцій. Робота клінічного психолога з емоціями та почуттями	7	0,5	0,5			6
Тема 19. Особливості вищої нервової діяльності людини. Властивості нервової системи (Г. Айзенк). Основні типи вищої нервової діяльності (І. Павлов)	7	0,5	0,5			6
Тема 20. Відповідність типів темпераменту та типів ВНД. Патологія вищої нервової діяльності (невроз, неврастенія, психастенія, психоз...)	7	0,5	0,5			6
Тема 21. Природа свідомості. Самосвідомість. Фізіологічні підходи до розуміння свідомості. Порушення свідомості	7	0,5	0,5			6
Тема 22. Еволюція пристосувальних поведінкових реакцій. Сучасні уявлення про механізми формування поведінкового акту	7	0,5	0,5			6
Разом за модуль	84	6	6			72
Разом за семестр	150	12	10			128

6. 3. Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Теми практичних (семінарських) занять	Кількість годин	
		Денна	Заочна
1	Загальний план будови НС людини, функції її відділів. Будова кори головного мозку. Методи вивчення функцій головного мозку	1	1
2	Психічні процеси. Ретикулярна формація мозку і рівні сприйняття інформації	1	0,5
3	Дослідження безумовних рефлекторних реакцій головного мозку людини	2	0,5
4	Механізми організації інстинктивної поведінки	1	0,5
5	Утворення рухових умовних рефлексів на мовне підкріплення	2	0,5
6	Відмінності умовних рефлексів від безумовних Гальмування умовних рефлексів. Поширення (ірадіація) і концентрація нервових процесів	1	1
7	Модульна контрольна робота	2	
8	Визначення провідного типу пам'яті	2	0,5
9	Оцінка концентрації уваги за тестом Мюнстерберга	2	0,5
10	Вивчення динамічного стереотипу	2	0,5
11	Визначення індивідуального профілю асиметрії мозку	2	1
12	Структурна організація і регуляція емоцій. Робота клінічного психолога з емоціями та почуттями	2	1
13	Визначення індивідуальних особливостей властивостей нервової системи (тест-опитувальник Я. Стреляу)	2	1
14	Визначення типу темпераменту людини за допомогою теста Г. Айзенка	2	0,5
15	Вивчення особливостей мислення	2	0,5
16	Визначення адаптаційного потенціалу людини	2	0,5
17	Модульна контрольна робота	2	
Разом		30	10

6.4. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин			
		Денна	Заочна		
1	<p>Предмет і завдання фізіології вищої нервової діяльності. Поняття про регуляторні системи організму. <i>Укладіть глосарій: випишіть із словників та навчальних посібників ключові поняття теми (вища нервова діяльність; безумовний і умовний рефлекс; гуморальна, нервова, імунна регуляція)</i></p>	3	5		
2	<p>Загальний план будови нервової системи. Властивості нервової системи. Поняття про рефлекс. Рефлекторна дуга. Будова, функції і розвиток спинного мозку. Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації. <i>Заповнити таблицю</i></p> <table border="1" style="width: 100%; border-collapse: collapse;"> <tr> <td style="width: 50%; padding: 2px;">Відділ мозку</td> <td style="width: 50%; padding: 2px;">Функції відділу мозку</td> </tr> </table>	Відділ мозку	Функції відділу мозку	4	6
Відділ мозку	Функції відділу мозку				
3	<p>Будова кори головного мозку. Методи вивчення функцій головного мозку. Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації. <i>Підготувати презентацію з теми «Теорія П. МакЛіна про триєдину модель мозку».</i></p>	4	6		
4	<p>Особливості ВНД людини. Вікові особливості сомато-сенсорної системи. Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації. <i>Підготувати повідомлення: «Характеристика основних вікових етапів розвитку вищої нервової діяльності»</i></p>	4	6		
5	<p>Психічні процеси. Ретикулярна формація мозку і рівні сприйняття інформації, значення і функції ретикулярної формації та лімбічної системи у сприйнятті інформації Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації.</p>	3	6		
6	<p>Рефлекс як основна форма нервової діяльності. Дослідження рефлекторних реакцій людини. Типи безумовних рефлексів. 1. Дізнайтесь, як досліджують рухові безумовні рефлекси (за QR-кодом) 2. Схематично замалюйте і поясніть схему рефлекторної дуги колінного рефлексу.</p> 	3	6		
7	<p>Механізми організації інстинктивної поведінки. Основні групи інстинктів. Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації.</p>	3	5		
8	<p>Форми організації поведінки в реальних умовах життя. Умовнорефлекторна діяльність. Складні форми умовнорефлекторної діяльності. <i>Поміркуйте: Чи можна за допомогою умовних рефлексів встановити, що людина симулює глухоту?</i></p>	3	6		

9	Класифікація, механізм і правила утворення умовного рефлексу. Відмінності умовних рефлексів від безумовних. Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації.	4	5
10	Гальмування умовних рефлексів: механізми і вікові особливості. Іррадіація і концентрація нервових процесів. Види центрального гальмування. Механізми розвитку пресинаптичного та постсинаптичного гальмування. Сумація збудження та гальмування нейронами ЦНС. Одержання іррадіації та концентрації збудження. Взаємна індукція процесів збудження та гальмування. <i>Описати, чим характеризується баланс збудженого і гальмівного процесів?(навести приклад)</i>	4	5
11	Загальна характеристика пам'яті. Фізіологічні механізми, форми і види пам'яті. Механізми порушення пам'яті. Пам'ять як особливість НС зберігати у закодованому вигляді інформацію, що може бути виведена без порушень запису. Фізіологічні механізми пам'яті. Форми і загальна характеристика пам'яті. Види і форми пам'яті. Механізми короткочасної та довготривалої пам'яті. Короткострокова і довгострокова пам'ять, феноменальна пам'ять. Механізми управління пам'яттю. Феномен пам'яті — мова. Механізми короткострокової і довгострокової пам'яті. Порушення пам'яті.	4	6
12	Поняття, види і компоненти уваги. Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації. <i>Опишіть суть тесту Мюнстерберга.</i>	3	6
13	Динамічний стереотип. Вчення про I та II сигнальні системи. Уміння, навички і звички Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації. <i>1. Заповнити порівняльну таблицю: чим відрізняється динамічний стереотип від інстинктивної діяльності. 2. Навести приклади навичок (не менше 10) і звичок (не менше 10).</i>	3	6
14	Мова для людини як адекватний компонент сприйняття сигналів з першої сигнальної системи. Сприйняття мовлення та організація мовленнєвої відповіді. Мовлення та його функції. Можливості тварин в імітації мовлення. Невербальна комунікація. Периферичні системи забезпечення мовлення. Рівні внутрішнього мовлення. Мозкові центри мовлення. Синтагматичні і парадигматичні аспекти мовлення. Розвиток мовлення у дитини. Слово як інтегратор.	3	6
15	Міжпівкульна взаємодія і метаконтроль. Функції правої півкулі. Функції лівої півкулі Особливості функціонування мозку у лівшів. Причини функціональної асиметрії мозку. Дві півкулі - спільне мислення. <i>1. Охарактеризувати зв'язок мови і міжпівкульової асиметрії. 2. Підібрати психодіагностичний інструментарій для визначення домінуючої півкулі (написання звіту).</i>	4	6
16	Фізіологічні механізми та вікові особливості сну. Сон і сновидіння. Нейрофізіологічні механізми сну. Порушення сну. Значення сну	4	6

	<p>Аналіз літератури та рекомендацій за темою: «Фізіологія сну, його види і фази, електрична активність головного мозку. Сучасні механізми розвитку сну, його біологічна роль і розлади».</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Охарактеризувати порушення сну, загальні симптоми, що можуть свідчити про розлади сну. Патологічні форми сну.</i> 2. <i>Підготувати презентацію з теми «Фізіологічні основи гіпнозу».</i> 		
17	<p>Види емоцій, їх значення. Нейрохімія емоцій. Теорії емоцій Вчення А.А. Ухтомського про домінанту. Концепція функціональної системи П. К. Анохіна. Нейрофізіологічні механізми сприйняття, уваги, пам'яті. Мотивації і емоції, їх значення в цілеспрямованій поведінці.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. <i>Охарактеризувати основні (фундаментальні) емоції і привести приклади на кожному з емоцій.</i> 2. <i>Студент відвідав всі лекції, успішно здав заліки і на іспиті отримав відмінну оцінку. Поясніть: 1) Який стан виник у студента після здачі іспиту? 2) Який системний механізм виникнення даного стану?</i> 	4	6
18	<p>Емоції: прояви і механізм виникнення емоцій. Робота клінічного психолога з емоціями та почуттями. Проаналізувати чинники, що викликають поведінкові та емоційні проблеми. Визначити обставини, що ускладнюють процес вивчення особистості клієнта з емоційними і поведінковими проблемами. Систематизувати типові емоційні та поведінкові проблеми, що виникають на різних етапах онтогенезу. <i>Підібрати психодіагностичний інструментарій для визначення переживань, які викликають емоційні проблеми та психотехніки роботи з ними (написання звіту).</i></p>	3	6
19	<p>Особливості вищої нервової діяльності людини. Властивості нервової системи (Г. Айзенк). Основні типи вищої нервової діяльності (І. Павлов). Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації.</p>	3	6
20	<p>Відповідність типів темпераменту та типів ВНД. Патологія вищої нервової діяльності (невроз, неврастенія, психастенія, психоз...) Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації.</p>	4	6
21	<p>Свідомість. Самосвідомість і її розлади. Фізіологічні підходи до розуміння свідомості Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації. <i>Охарактеризувати поняття самосвідомість і її розлади</i></p>	3	6
22	<p>Поведінковий акт: механізми, структура і етапи. Фізіологічні механізми формування внутрішньої потреби і мотивації Ознайомлення й опрацювання інформаційних джерел з фондів бібліотек та Інтернет-ресурсами щодо пошуку інформації.</p>	3	6
Разом		76	128

*Примітка. Самостійна робота виконується студентами денної та заочної форми навчання у вигляді повідомлення згідно з визначеними завданнями на платформі Moodle.

7. ІНСТРУМЕНТИ, ОБЛАДНАННЯ ТА ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ, ВИКОРИСТАННЯ ЯКИХ ПЕРЕДБАЧАЄ НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Обладнання: фліп-чарт, мультимедійний проектор (монітор), комп'ютер (стаціонарний чи ноутбук), сайт електронного навчання ДВНЗ «УжНУ» (<https://moodle.uzhnu.edu.ua/>), Google Meet., ін.

Методи навчання

Основні форми навчального процесу при вивченні дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності»:

- навчальні заняття
- самостійна робота студентів
- робота в наукових бібліотеках та мережі Інтернет.

2. Види навчальної роботи студентів:

- лекція
- практичне заняття
- екзамен.

З метою активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні дисципліни «Фізіологія вищої нервової діяльності» використовуються різноманітні методи навчання, а саме: вербальні (словесні), наочні та практичні методи, які включають в себе як подання матеріалу викладачем (лекція, розповідь, пояснення, бесіда), так і роботу студентів з книжкою (підручником, довідковою, науково-популярною і навчальною літературою) та глобальною мережею Інтернет, ін. Метод викладання навчального матеріалу визначаються викладачем в залежності від цілей і завдань, виду занять, змісту теми, можливостям (інтелектуальним, психологічним, морально-етичним тощо) студентів, наявним умовам і часу, відведеному для вивчення теми. В ході лекцій використовуються наступні методи:

- пояснювально-ілюстративний, або інформаційно-рецептивний метод (розповідь, лекція, пояснення, робота з роздатковим матеріалом, підручником, демонстрація та ін..)
- проблемний метод подачі навчального матеріалу, частково-пошуковий або евристичний методи (викладач розділяє проблему на частини, студенти здійснюють окремі кроки щодо розв'язування під проблем).

Під час викладання навчального матеріалу лекції використовується мультимедійна презентація.

Перелік методів навчання, що використовуються у процесі вивчення дисципліни:

- 1) *за типом пізнавальної діяльності*: пояснювально-ілюстративний; репродуктивний; проблемного викладу; дослідницький; аналітичний; індуктивний; дедуктивний
- 2) *за основними етапами процесу*: формування знань; формування умінь і навичок; застосування знань; узагальнення; закріплення; перевірка
- 3) *за системним підходом*: стимулювання та мотивація; контроль та самоконтроль
- 4) *за джерелами знань*: словесні – розповідь, пояснення, лекція; наочні – демонстрація, ілюстрація
- 5) *за рівнем самостійної розумової діяльності*: проблемний; частково-пошуковий; дослідницький; метод проблемного викладання.

7. РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Аппельханс О.Л., Нескоромна Н.В., Антонова Н.А., Матюшенко П.М. Вегетативна нервова система людини: навчальний посібник. Одеса: Олді+, 2023. 100 с.
2. Дегтяренко Т. В., Ковиліна В. Г.Д 26 Психофізіологія розвитку : підручник для студентів закладів вищої освіти. Київ: ДП «Експрес-об'ява», 2023. 352 с.
3. Іонов І.А. Фізіологія вищої нервової діяльності (ВНД): навчальний посібник / І.А. Іонов, Т.Є. Комісова, А.В. Мамотенко, С.О. Шаповалов, Сукач О.М., Теремецька Н.Ф., Катеринич О.О. Харків: ФОП Петров В.В. 2017.143 с
4. Корінчак Л.М. Основи анатомії та фізіології нервової діяльності людини: навчально-методичний посібник. Умань: Візаві, 2023. 255 с
5. Купчак С. В., Грицуляк В. Б., Долинко Н. П., Халло О. Є. Анатомія та фізіологія центральної нервової системи: Курс лекцій. Івано-Франківськ: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 2019. 141 с.
6. Маруненко І.М. Анатомія, фізіологія, еволюція нервової системи. Київ: Центр учбової літератури, 2020. 184 с.
7. Основи анатомії та фізіології нервової діяльності людини: навч.-метод. посіб. / МОН України, Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини; уклад. Л. М. Корінчак. 2-ге вид., допов. Умань: Візаві, 2023. 255 с

Додаткова література

1. Ганонг В. Ф. Фізіологія людини. Львів: 2002.784с.
2. Клевець М.Ю. Фізіологія людини і тварин. Навчальний посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2000. 199 с.
3. Левенець С. В. Основи нейрофізіології та вищої нервової діяльності: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / С. В. Левенець, С. В. Гаврелюк, О. Д. Боярчук. Луганськ: Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Т. Шевченка». 2010. 166 с.
4. Макарчук М. Ю., Куценко Т. В., Кравченко В. І., Данилов С. А. Психофізіологія: Навчальний посібник. Київ: ООО «Інтерсервіс», 2011. 329 с.
5. Макарчук М. Ю., Куценко Т. В. Фізіологія центральної нервової системи. Київ: Київський університет. 2011. 335с.
6. Неттер Ф.Г. Атлас анатомії людини. Київ: Медицина, 2020. 736 с.
7. Старушенко Л. І. Анатомія та фізіологія людини. Київ: Здоров'я, 2003. 319 с.
8. Чайченко Г.М., Цибенко В.О., Сокур В.Д. Фізіологія людини і тварин. Київ: Вища школа, 2003. 463 с.
9. Філімонов В.І. Фізіологія людини: підручник. Київ: ВСВ «Медицина», 2021. 488 с.
10. Югай К. Д., Бобрицька О. М., Кочеткова В. В. Фізіологія центральної нервової системи вищої нервової діяльності та етіологія: Навч. Посіб. Харків: Золоті сторінки, 2004. 108 с.
11. Stanislas Dehaene. How We Learn: Why Brains Learn Better Than Any Machine . . . for Now. VIKING.2020. 352 p.
12. Swaab, D. "We Are Our Brains: From the Womb to Alzheimer's". Penguin Books, Limited 2015. 448 p.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет

1. Бібліотека українських підручників <http://pidruchniki.ws/>
2. Наукова бібліотека URL: <http://www.lib.uzhnu.edu.ua/>
3. Пошукова система Google Scholar <http://scholar.google.com/>
4. Пошукова система Base <https://www.base-search.net/>
5. Система пошуку наукової інформації у відкритих архівах України (SSM). URL: <https://oai.org.ua/>
6. е-репозитарій URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/cat/university-it/dspace>
7. сайт е-навчання <https://e-learn.uzhnu.edu.ua/>